

Meer en betere banen: patronen van werkgelegenheidsgroei in Europa

Samenvatting

Inleiding

In de periode 1995-2006 deed zich in vrijwel geheel Europa een grote kentering voor in de tendensen op het gebied van werkgelegenheid. Na de teleurstellende groei van de werkgelegenheid in de jaren tachtig en begin jaren negentig van de vorige eeuw steeg de werkende beroepsbevolking in de EU15 van 60 naar 66 procent, waarbij de totale werkgelegenheid met meer dan 22 miljoen arbeidsplaatsen toenam (met een totaal aantal arbeidsplaatsen in de EU15 van 170 miljoen in 2006). Dit was in kwantitatief opzicht absoluut een positieve periode voor de Europese werkgelegenheid. Maar hoe zit het met de kwaliteit van de arbeidsplaatsen die tussen 1995 en 2006 zijn ontstaan? Waren dit voor het merendeel kwalitatief goede of slechte banen? Is deze enorme werkgelegenheidsgroei ten koste gegaan van de kwaliteit van arbeidsplaatsen? Of heeft Europa in die periode niet alleen meer, maar ook betere banen weten te creëren?

Deze vraag, waarin de belangrijkste doelstelling van de Europese werkgelegenheidsstrategie is vervat ('meer en betere banen'), is tot op heden bij gebrek aan adequate gegevens op Europees niveau slechts gedeeltelijk beantwoord. In dit onderzoek zijn gegevens opgenomen uit de database van het European Jobs Project en wordt getracht een antwoord op deze fundamentele vraag te vinden. De kwaliteit van de arbeidsplaatsen die bij de recente werkgelegenheidsgroei in de verschillende Europese landen zijn geschapen, wordt onder de loep genomen en er wordt een aantal beschrijvende hypothesen gedaan over de processen die aan deze tendensen ten grondslag liggen.

In deze folder wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste resultaten van het onderzoek naar de werkgelegenheidsgroei gedurende tien jaar, dat het eerste deel vormt van het rapport over 2008 van de European Restructuring Monitor (ERM). Het tweede deel van dit rapport vormt een aanvulling op dit perspectief over een periode van tien jaar, met de nadruk op de hervormingspatronen in de EU en Noorwegen voor het jaar 2007 en de banengroei en het banenverlies die hiervan het gevolg waren.

Context van het beleid

Door de trage werkgelegenheidsgroei in de meeste Europese landen in de jaren tachtig en begin jaren negentig van de vorige eeuw ging de aandacht van de Europese Unie en andere internationale instanties zoals de OESO uit naar de noodzaak om het werkgelegenheidseffect van de economische groei in de EU te verhogen. Toen tijdens de bijeenkomst van de Europese Raad van Luxemburg in 1997 officieel het startschot werd gegeven voor de Europese werkgelegenheidsstrategie, ging de aandacht vrijwel uitsluitend uit naar het creëren van arbeidsplaatsen en lag er weinig nadruk op de kwaliteit van werk. Toen er eind jaren negentig echter veel arbeidsplaatsen ontstonden, werd de Europese consensus verlegd naar een evenwichtigere benadering van werkgelegenheidsgroei. Na de bijeenkomst van de Europese Raad van Lissabon in 2000 werd in de Europese werkgelegenheidsstrategie evenveel nadruk gelegd op de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van banengroei. In 2002 nam de Europese Raad van Barcelona 'meer en betere banen' aan als motto van de Europese werkgelegenheidsstrategie.

Belangrijkste bevindingen

De in dit onderzoek gevolgde benadering is gebaseerd op een methode die voor het eerst is voorgesteld door de econoom Joseph E. Stiglitz en vervolgens is verfijnd en uitgebreid door de sociologen Erik Olin Wright en Rachel O. Dwyer. Deze bestaat uit een gedetailleerde analyse van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in ieder land voor specifieke combinaties van beroepen en sectoren (die 'banen' worden genoemd), gerangschikt op het bijbehorende gemiddelde uurloon (dat is gebruikt als graadmeter voor de kwaliteit van werk). De algemene werkgelegenheidsgroei in ieder land is opgesplitst in vijf 'kwaliteitskwintielen' (die overeenkomen met vijf even grote groepen arbeidsplaatsen, geordend van lagere tot hogere gemiddelde uurlonen), op basis waarvan kan worden vastgesteld welke soorten arbeidsplaatsen meer of minder zijn gegroeid. Deze patronen van werkgelegenheidsgroei op basis van de kwaliteit van werk worden verder gedifferentieerd op grond van

brede economische sectoren, beroepsstatus, geslacht en nationaliteit. Naar aanleiding daarvan kan een aantal mogelijke verklarende hypothesen worden gedaan en kunnen specifieke patronen worden vastgesteld voor subgroepen van de bevolking.

De brede conclusie van dit onderzoek is positief en strookt met de voornaamste doelstellingen van de Europese werkgelegenheidsstrategie. In het algemeen zijn de meeste EU-lidstaten erin geslaagd in de tien jaar na 1995 *meer en betere banen* te scheppen (met name in de EU15). Achter dit algemene beeld schuilen uiteraard veel verschillende verhalen, die niet allemaal zo positief zijn:

- Ierland, Denemarken, Finland, Luxemburg en Zweden kwamen op het gebied van kwantiteit en kwaliteit van arbeidsplaatsen als beste uit de bus. Deze lidstaten zijn erin geslaagd een groot aantal banen te creëren, waarvan de meeste een bovengemiddelde kwaliteit hadden. De banengroei in Portugal was minder dynamisch, maar de werkgelegenheidsstructuur is in dit land bijna net zozeer verbeterd als in de rest van de landen in deze groep.
- Spanje en Griekenland hebben een grote werkgelegenheids groei doorgemaakt, maar deze was kwalitatief vlakker en meer geconcentreerd in het midden dan aan de bovenkant van de werkgelegenheidsstructuur. In Italië deed zich een vergelijkbaar proces voor, maar met een minder sterke banengroei.
- In Nederland, Frankrijk en Cyprus deed zich een duidelijk gepolariseerd groeipatroon voor, met intensieve banengroei aan de boven- en onderkant en een grote kloof in het midden. In Duitsland, België, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk was eveneens sprake van een gepolariseerd patroon, maar met het zwaartepunt aan de bovenkant van de werkgelegenheidsstructuur.
- Tot slot bleken de groeipatronen in de meeste nieuwe lidstaten moeilijk te classificeren. In de jaren negentig zijn de economische structuren in deze landen uitvoerig hervormd en in de korte periode die dit onderzoek behelst (in de meeste gevallen van 2000 tot 2006) is alleen de laatste fase van deze grote veranderingen meegenomen. In het algemeen was voor de nieuwe lidstaten geen duidelijke verbetering van de werkgelegenheidsstructuur zichtbaar, zoals die zich wel voordeed in de EU15. Er was echter evenmin sprake van verslechtering.

Deze algemene patronen van werkgelegenheids groei op grond van kwaliteit van werk in Europa vloeien voort uit diverse economische en institutionele factoren. Deze patronen zijn opgedeeld in economische sectoren en aan de hand daarvan is een aantal factoren nader onderzocht. Het belangrijkste was dat hierdoor kon worden vastgesteld waarvan de grote toename van 'goede banen' in de EU15 afkomstig was: de meeste banen hadden betrekking op kennisintensieve dienstverlening, met name op het gebied van zakelijke dienstverlening, gezondheid en onderwijs. Door diensten ontstonden veel banen onder aan de werkgelegenheidsstructuur, maar zeer weinig in het midden: de geschapen arbeidsplaatsen in het midden

konden voornamelijk worden verklaard door ontwikkelingen in de bouwsector. Aan de onderkant werden in de meeste landen betrekkelijk weinig arbeidsplaatsen gecreëerd omdat laagbetaalde banen in de landbouw en de productiesector op grote schaal verloren gingen. In de productiesector ontstond slechts een beperkt aantal hoogbetaalde arbeidsplaatsen in de EU15, terwijl in de nieuwe lidstaten in Midden-Europa relatief veel banen werden geschapen met een middelhoog inkomen.

Laagbetaalde banen zijn sinds 1995 'atypischer' geworden in de EU15. In veel landen zijn de meeste laagbetaalde arbeidsplaatsen geschapen door deeltijdbanen of contracten met een bepaalde duur, terwijl voltijd banen voor onbepaalde tijd in het laagbetaalde segment verloren gingen of stagneerden (terwijl de meeste hoogbetaalde banen die werden gecreëerd voltijds en voor onbepaalde tijd waren).

In de bestudeerde periode is de werkgelegenheidssituatie van vrouwen in de EU15 zowel kwantitatief als kwalitatief duidelijk verbeterd. Hoewel er voor vrouwen doorgaans meer arbeidsplaatsen aan de onderkant werden geschapen dan voor mannen, is hun situatie dusdanig verbeterd dat gerust kan worden gesteld dat met name vrouwen in de EU15 de vruchten hebben geplukt van de werkgelegenheids groei na 1995. In de landen waar het aandeel migranten van buiten de EU in de beroepsbevolking toenam (met name aan de buitengrenzen van de EU), bezetten zij doorgaans de laagstbetaalde banen. Zo kwamen de meeste gecreëerde nettobanen in de twee onderste kwintielen in Spanje, Cyprus, Ierland en Griekenland voor rekening van ingezetenen van derde landen.

Beleidsconsequenties

Het algemene beeld dat zich in dit onderzoek aftekent, is absoluut positief en strookt met de doelstellingen van de agenda van Lissabon: meer en betere banen, meer kansen voor vrouwen en een verschuiving naar de kenniseconomie. Deze patronen kunnen echter leiden tot grotere problemen voor bepaalde soorten werknemers die de Europese arbeidsmarkten nog steeds domineren, met name laaggeschoolde arbeiders en werknemers in sectoren die steeds meer terrein verliezen. Doordat de werkgelegenheids groei in laagbetaalde banen stagneert, hebben dergelijke werknemers minder kans op een baan. Aangezien er weinig nieuwe banen bijkomen in het middensegment wordt doorstroming naar de bovenkant van de werkgelegenheidsstructuur er niet gemakkelijker op. Daarbij komt dat banen in de onderste kwintielen steeds onstabiel en onzekerder worden. De tendensen die in dit onderzoek naar voren komen, moet actoren er tevens bewust van maken dat er speciaal beleid dient te worden gevoerd ter ondersteuning van werknemers die door de economische vooruitgang achterop (dreigen te) raken.

Meer informatie

Het rapport *More and better jobs? Patterns of employment expansion in Europe (1995-2006)* is online beschikbaar op <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm>

John Hurley, Medewerker Onderzoek
joh@eurofound.europa.eu